

EMOCINĖ-EKSPRESINĖ LEKSIKA
LIETUVIŲ KALBOS NAUJAŽODŽIŲ DUOMENYNĖ –
RADIMOSI PRIEŽASTYS IR DARYBOS BŪDAI

Santrauka

Šio straipsnio tikslas – nustatyti pagrindinius emocinės-ekspresinės leksikos žodžių darybos būdus ir produktyviausias darybos priemones. Tyrimo objektu pasirinkti 479 emocinę-ekspresinę paskirtį atliekantys naujadarai. Darybinė *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenyno* (toliau – ND) emocinės-ekspresinės leksikos analizė parodė:

1. Pagrindiniai stilistiškai konotuočių naujadarų darybos būdai yra priesaginė daryba (45,7 proc.), sandūra (31,7 proc.) ir nemorfeminis žodžių darymosi būdas – kontaminacija (sąmaiša) (12,7 proc.).

2. Produktyviausio darybos būdo – priesaginės darybos – dariausia priemonė yra vardažodinės ypatybės turėtojų pavadinimų priesaga *-(i)ukas, -ė* (6,8 proc.) ir ypatybių pavadinimų (vardažodžių abstraktų) darybos kategorijos *-izmas* (6,8 proc.).

3. ND duomenys rodytų, kad dūrinių sandai *valdžia-* (pirmasis dėmuo), *-skleisti (-skleidė)* ir *-žmogis* (antrasis dėmuo) – produktyvūs stilistiškai konotuočių naujadarų dėmenys.

4. Menko produktyvumo yra priešdėlinė daryba (5,6 proc.), mišrusis darybos būdas (2,4 proc.) ir galūninė daryba (1,9 proc.).

5. Tai buvo pirminis emocinės-ekspresinės leksikos tyrimas, po kurio paaiškėjo, kad kai kurie ND naujadarai dar turėtų būti sistemiškai redaguojami stilistikos aspektu. Be to, siekiant nuodugniai ištirti emocinės-ekspresinės leksikos darybos polinkius, reikėtų remtis įvairesniais ir gausesniais šaltiniais.

6. Duomenyne pateiktą medžiagą pravartu patyrinėti ne tik žodžių darybos, bet ir etnolingvistikos aspektais. Leksika yra visuomenės atspindys, o bazėje sukaupti naujadarai (gyvenamojo meto aktualijų ženklai) teikia vertingos informacijos apie tam tikrą laikotarpį tautos gyvenime.

ESMINIAI ŽODŽIAI: emocinė-ekspresinė leksika, naujažodžiai, okaziniai dariniai, darybinė analizė, darybos būdas, produktyvumas.

AGNĖ ALEKSAITĖ
Lietuvių kalbos institutas
Petro Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
agne.aleksaite@lki.lt